

Външнотърговски стокооборот със селскостопански продукти

Проф. д-р РУМЕН ПОПОВ

Институт по аграрна икономика – София

E-mail: rpopov@iae.bg

В статията се разкриват основните тенденции в развитието на селскостопанската външнотърговска стратегия на България в началото на XXI век. За петнадесет години, дори с отчитане на инфлацията, нарастването на търговията е значително. Такова развитие е показателно за интегрирането на българското селско стопанство в световната и преди всичко в европейската икономика. Стабилизирането на външнотърговския режим чрез премахването на честите промени в условията на дейност, членството на страната в СТО от 1996 г. и особено споразумението за асоцииране към Европейската общност, и пълноправното членство на страната в ЕС от 2007 г. са политическите събития, които създадоха рамката за развитие на износа и вноса на селскостопански стоки.

Балансът от търговията със селскостопански стоки през всички години на периода е положителен, с изключение на 2007 г., когато реколтата е рекордно ниска. Превишението на износа над вноса на селскостопански стоки през предпоследната година на периода – 2013, е рекорден – 1635,6 млн. евро. Търговията със селскостопански стоки е от голямо значение за икономиката на страната поради високия ѝ дял във външнотърговския оборот и при формирането на търговския баланс. Делът на аграрния внос и износ до 2007 г. е относително постоянен, но в годините на членство в ЕС нараства и през 2014 г. за износа достига 16,8%, а за вноса – 9,4%.

През 2014 г. три групи продукти дават 50% от селскостопанския износ – зърнено-житни, семена от маслодайни култури и тютюн. Силно спада делът на алкохолните и безалкохолните напитки. В сравнение с началото на периода, в износа на селскостопански стоки все по-голям дял заемат непреработените продукти. Анализът на промените в структурата на вноса на селскостопански стоки показва, че е нараснал делът на основни продукти като месо и мляко, предимно за преработка, за сметка на производството им в страната. Във вноса, в сравнение с износа, делът на високопреработените продукти е по-висок, но също така е увеличен и вносът на селскостопански суровини за преработка.

В края на първите петнадесет години на XXI век повече от ¾ от външнотърговския оборот на България със селскостопански стоки се реализира със страните от ЕС.

Външнотърговският оборот е особено показателен за състоянието на българското селско стопанство. Ето защо целта на статията е да се разкрият и оценят основните тенденции в развитието на търговията с аграрни стоки (като обем и търговски баланс, стокови групи и по региони) като следствие от промените в българското земеделие и политическата ориентация на страната. Статията е от значение и за политическата подкрепа на външната търговия на България.

Значение на външнотърговския оборот със селскостопански стоки

Петнадесет години (1999–2014 г.) е достатъчен като продължителност, хомогенен от

гледна точка на историческо развитие период от време, който позволява да се направят изводи относно развитието на външната търговия със селскостопански стоки.

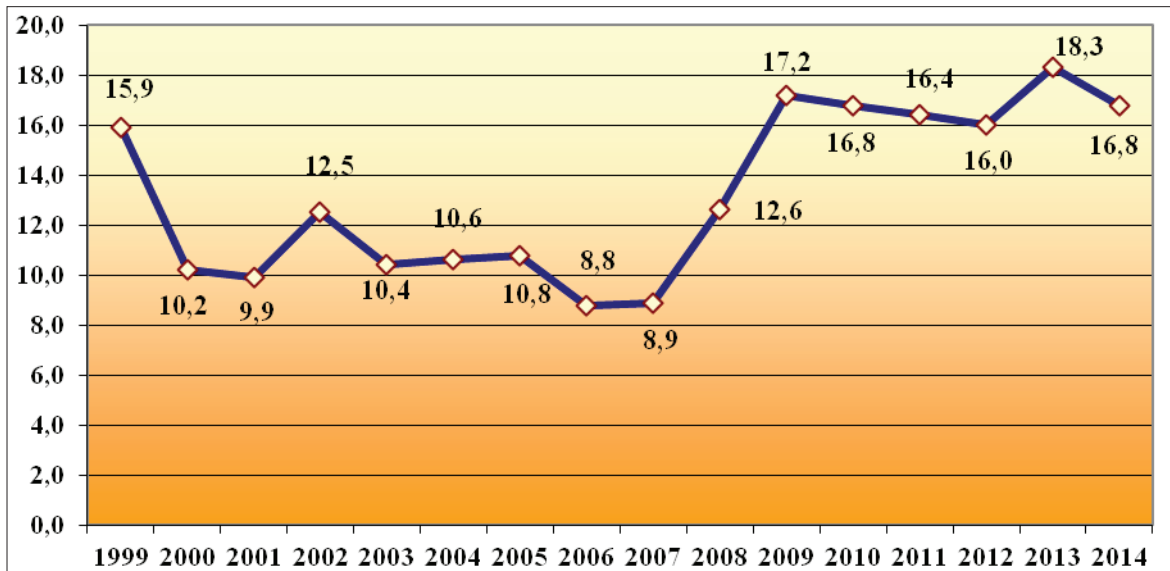
Данните от табл. 1 показват, че обемът на външнотърговския оборот в текущи цени за периода нараства от 903,4 млн. евро през 1999 г. на 6170,2 млн. евро през 2014 г., или над шест пъти. Дори с отчитане на инфлацията нарастването на обема на търговията е внушително. Това развитие е илюстрация на интегрирането на българското селско стопанство в световната и преди всичко в европейската икономика. Стабилизирането на външнотърговския режим, членството на страната в СТО от 1996 г. и особено споразумението за асоцииране към Ев-

ропейската общност и пълноправното членство на страната в ЕС от 2007 г. са политическите събития, които създадоха рамката за развитие на износа и вноса на селскостопански стоки.

През периода стокооборотът нараства ежегодно, но се развива с особено големи темпове след 2007 г. – годината на членство

на страната в ЕС. Външнотърговският оборот със селскостопански стоки през 2014 г. е 3 пъти по-голям от този през 2006 г.

Селскостопанският експорт за периода 1999–2014 г. се е увеличил 6,3 пъти, а през 2014 г., спрямо 2006 г. – 3,52 пъти. Данните за вноса за същите периоди показват увеличение съответно 7,82 пъти и 2,72 пъти.

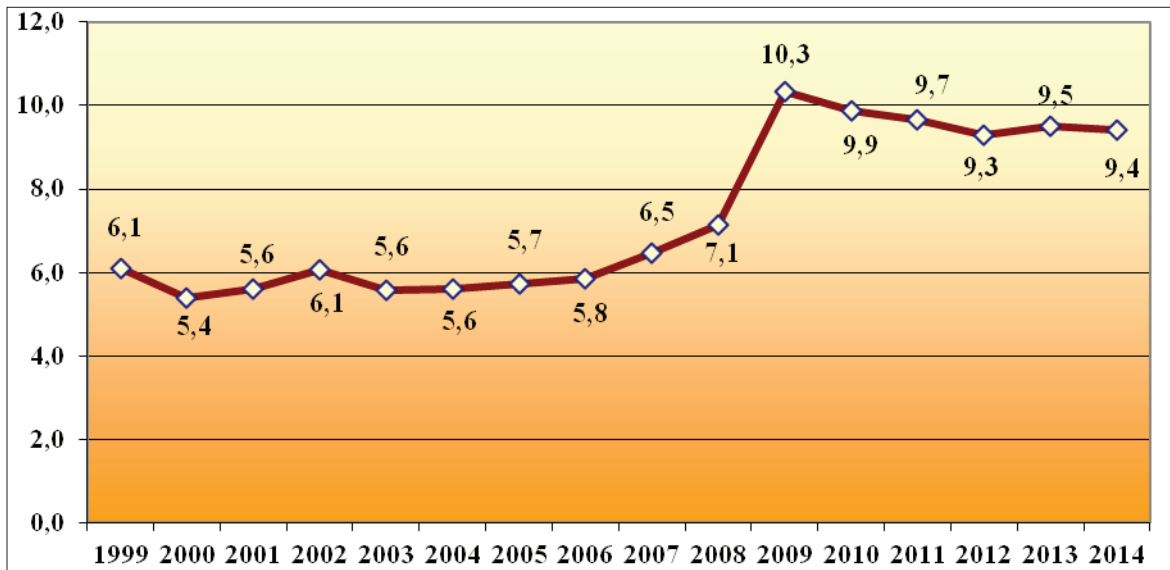

Фиг. 1. Дял на аграрния износ от общия износ на страната, %

Fig. 1. Agricultural exportation share of the total exportation, %

Източник: Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>, и собствени изчисления.

Source: Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>, and own calculations.

Фиг. 2. Дял на аграрния внос от общия внос на страната, %

Fig. 2. Agricultural importation share of the total importation, %

Източник: Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>, и собствени изчисления.

Source: Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>, and own calculations.

Таблица 1. Значение на външнотърговския оборот със селскостопански стоки
Table 1. Significance of the foreign trade turnover of agricultural commodities

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Търговия със селскостопански стоки, млн. евро / Agricultural commodities trade, millions EUR	903,3	920,3	1 023,6	1 266,6	1 236,4	1 502,0	1 729,4	1 956,1	2 509,0	3 727,2	3 750,7	4 525,3	5 581,9	5 685,6	6 536,6	6 170,2
Износ, млн. евро / Export, millions EUR	589,2	538,2	568,5	757,4	701,6	851,4	1 014,7	1 054,4	1 205,3	1 935,1	2 006,8	2 622,5	3 320,0	3 328,1	4 086,1	3 713,3
Внос, млн. евро / Import, millions EUR	314,1	382,1	455,1	509,2	534,8	650,6	714,7	901,7	1 303,7	1 792,1	1 743,9	1 902,8	2 261,9	2 357,5	2 450,5	2 456,9
Салдо, млн. евро / Balance, millions EUR	275,1	156,1	113,4	248,2	166,8	200,8	300,0	152,7	-98,4	143,0	262,9	719,7	1 058,1	970,6	1 635,6	1 256,4
Относителен дял на аграрния оборот от: / Relative share of the agricultural from:																
Износа на страната, % / Export of the country, %	15,8	10,2	9,9	12,5	10,5	10,7	11,0	9,0	8,9	12,7	17,2	16,9	16,4	16,0	18,3	16,8
Вноса на страната, % / Import of the country, %	6,1	5,4	5,6	6,1	5,6	5,6	5,7	5,8	6,5	7,1	10,3	9,9	9,7	9,3	9,5	9,4

Източник: Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>, и собствени изчисления.
 Source: Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>, and own calculations.

Таблица 2. Селскостопански износ по стокови групи, млн. евро
Table 2. Agricultural export according commodity groups, millions of EUR

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Живи животни / Life animals	3,8	13,8	11,2	18,0	14,2	17,7	12,5	21,2	23,3	22,8	21,4	34,1	67,3	26,0	18,7	14,2
Месо и месни продукти / Meat and meat products	34,2	40,9	54,9	48,4	51,1	68,6	92,0	90,4	122,2	104,9	120,6	156,4	168,9	172,6	141,2	151,1
Рибни и ракообразни, мекотели и други водни безръбначи / Fishes and crustaceans, mollusks and aquatic invertebrates	6,6	9,2	6,8	6,1	7,3	7,3	7,8	10,7	13,0	12,7	12,2	20,0	21,8	22,1	23,5	20,1
Мляко и млечни продукти, яйца, естествен мед / Milk, milk products, eggs, natural honey	22,5	26,6	29,4	35,1	48,7	51,7	51,6	49,9	75,2	105,7	99,9	118,6	123,9	144,7	174,5	184,3
Други продукти от животински произход / Other animal products	1,9	2,3	2,3	2,3	1,9	1,9	3,8	4,0	3,0	1,4	2,7	3,4	4,1	3,0	5,0	7,0
Живи растения и цветарски продукти / Life plants and flowers	1,4	1,5	1,1	1,7	2,7	1,9	2,1	2,5	2,8	3,5	2,8	5,0	6,1	6,5	7,0	6,6
Годни за консумация зеленчуци, растения, корени, грудки / Edible vegetables, plants, roots, tubers	26,6	16,2	30,1	33,7	30,5	39,5	44,3	38,5	44,0	48,4	67,9	62,0	60,4	57,1	58,5	68,2
Годни за консумация плодове и ядки, кори от цитрусови плодове или пъпеши / Edible fruits and nuts, citrus peels or melons	19,6	17,1	18,6	20,8	30,2	30,0	31,5	38,5	44,2	48,7	45,0	58,1	65,7	74,2	87,1	85,4
Кафе, чай, мате, подправки / Coffee, tea, maté, spices	6,8	10,8	10,6	11,8	14,4	13,1	10,2	12,5	18,2	37,1	37,4	40,5	48,3	65,0	58,9	75,6
Зърнени култури / Cereals	88,6	87,2	78,6	177,0	59,1	119,1	172,9	177,6	109,5	452,5	351,7	552,9	698,3	826,5	1 213,4	926,8
Продукти на мелничарската промишленост, малц, скобяла / Products of the milling industry, malt, starches	5,7	6,5	6,6	5,7	7,1	2,5	2,4	1,3	11,6	13,5	31,0	41,2	48,4	64,8	64,3	71,8
Маслодайни семена и плодове / Oilseeds and fruits	76,3	37,3	51,0	91,1	99,4	94,9	155,5	152,7	161,5	313,1	350,2	469,9	768,8	567,3	770,6	599,2

Лакове, лепила, смоли, други растителни сокове и екстракти / Varnishes, adhesives, resins, other vegetable juices and extracts	0,2	0,2	0,4	0,4	0,4	0,4	0,6	0,7	0,6	0,5	1,2	1,7	0,3	0,9	1,1	1,2	1,9
Материали за сплитане и други продукти от растителен произход / Materials for interlacement and other vegetal products	0,4	0,4	0,1	0,2	0,5	0,4	0,4	0,4	0,2	0,1	0,0	0,1	0,6	0,9	0,7	0,5	0,5
Животински или растителни мазнини и масла / Animal or vegetal fats and oils	20,7	12,3	13,9	16,7	11,8	23,6	28,2	27,7	37,9	77,0	81,3	106,4	155,4	158,8	206,3	230,0	
Месни изделия / Meat products	5,6	5,1	7,2	7,7	9,3	9,3	12,4	13,4	9,2	10,2	17,0	18,8	20,4	24,4	34,6	49,0	
Захар и захарни сладкарски изделия / Sugar and sweets	10,8	9,4	11,3	20,6	15,9	18,2	22,7	23,6	40,6	82,5	85,6	131,6	152,5	114,3	98,5	78,2	
Какао и продукти от какао / Cacao and cacao products	2,6	2,2	6,9	12,4	16,3	13,4	14,4	12,5	15,4	18,2	16,1	54,0	53,2	58,1	80,0	102,0	
Хранителни продукти от зърнени култури, брашно или нишесте / Food products from cereals, flour and starch	7,4	12,2	21,0	33,0	46,8	52,2	66,3	81,5	88,3	113,5	115,8	138,6	143,5	151,8	170,2	181,7	
Хранителни продукти от зеленчуци, плодове или ядки / Food products from vegetables, fruit or nuts	39,0	24,9	31,1	37,0	49,7	52,7	54,1	61,0	72,7	82,2	84,7	104,0	101,6	96,1	101,0	105,4	
Разни видове хранителни продукти / Different kinds of food products	3,9	4,9	8,1	10,7	16,4	15,5	18,0	20,7	21,7	34,1	35,6	36,3	39,1	48,5	53,8	62,2	
Безалкохолни и алкохолни напитки, и оцет / Soft drinks and vinegar	86,1	82,8	77,8	74,8	73,1	72,5	84,2	90,1	111,9	108,7	80,9	95,2	120,8	129,1	125,5	111,1	
Остатъци и отпадъци от хранителната промишленост / Wastes and rests from food industry	23,8	29,0	24,0	26,0	28,3	29,6	30,7	31,8	43,7	49,5	70,2	94,6	116,5	151,0	192,0	207,9	
Тютюн и обработени заместители на тютюна / Tobacco and processed tobacco substitutes	94,8	85,6	65,7	66,0	66,7	115,1	96,2	91,5	134,8	193,6	274,8	279,7	333,1	364,8	399,7	373,2	
Общо земеделски продукти / Total agricultural products	589,2	538,2	568,5	757,4	701,6	851,4	1 014,7	1 054,4	1 205,3	1 935,1	2 006,8	2 622,5	3 320,0	3 328,1	4 086,1	3 713,3	

Източник: / Source: Eurostat, (<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>).

Таблица 3. Селскостопански внос по стокови групи, млн. евро
Table 3. Agricultural import according commodity groups, millions of EUR

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Живи животни / Life animals	2,1	3,4	4,3	4,0	5,7	15,6	24,6	30,5	33,4	36,2	28,2	35,0	67,7	22,2	18,8	24,4
Месо и месни продукти / Meat and meat products	30,2	27,8	42,4	56,8	54,8	73,4	103,8	131,6	175,1	274,1	285,3	294,4	390,5	408,6	327,9	357,8
Риби и ракообразни, мекотели и други водни безгръбначни / Fishes and crustaceans, mollusks and aquatic invertebrates	10,4	10,0	11,4	11,0	13,4	12,3	15,7	21,5	21,8	34,7	35,8	39,8	42,8	45,4	50,9	56,4
Мляко и млечни продукти, яйца, естествен мед / Milk, milk products, eggs, natural honey	11,8	15,5	14,0	16,5	24,7	31,1	29,4	35,4	62,6	97,6	91,3	130,6	156,0	171,4	218,3	196,7
Други продукти от животински произход / Other animal products	2,0	4,4	3,3	2,9	3,2	3,8	5,8	9,4	10,4	12,3	13,9	11,9	13,1	10,7	14,2	15,9
Живи растения и цветарски продукти / Life plants and flowers	2,0	2,7	6,2	5,5	5,9	7,6	13,0	19,3	19,6	20,8	14,4	14,4	15,7	15,6	15,4	17,1
Годни за консумация зеленчуци, растения, корени, гънки / Edible vegetables, plants, roots, tubers	5,1	9,9	14,0	18,9	24,5	22,0	24,7	22,8	57,8	81,2	112,1	80,6	83,4	84,8	102,3	113,4
Годни за консумация плодове и ядки, кори от цитрусови плодове или пъпеши / Edible fruits and nuts, citrus peels or melons	18,1	20,7	22,8	28,9	35,2	39,3	48,8	51,9	74,1	80,9	80,6	89,1	108,5	108,9	112,5	117,6
Кафе, чай, мате, подправки / Coffee, tea, maté, spices	12,9	16,7	17,4	15,8	18,6	19,4	26,1	30,8	38,0	67,1	64,3	71,3	80,6	100,7	94,4	99,5
Зърнени култури / Cereals	9,5	18,1	26,0	23,0	30,5	58,3	10,2	14,4	71,7	77,6	52,4	53,9	63,5	63,0	60,6	68,2
Продукти на мелничарската промишленост, малц, скорбяля / Products of the milling industry, malt, starches	3,5	4,9	4,5	4,3	4,9	18,2	9,3	11,8	17,7	19,3	16,8	14,2	17,2	35,1	34,7	34,8
Маслодайни семена и плодове / Oilseeds and fruits	12,7	12,5	17,4	12,4	13,8	20,7	20,1	29,8	35,8	57,2	48,7	66,1	64,2	80,3	96,7	104,0
Лакове, лепила, смоли, други растителни сокове и екстракти / Varnishes, adhesives, resins, other vegetable juices and extracts	1,3	1,9	2,0	2,6	4,2	4,1	3,8	4,2	4,1	9,2	8,4	4,9	7,2	8,7	10,1	8,2
Материали за сплитане и други продукти от растителен произход / Materials for interlacement and other vegetal products	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,5	0,4	0,2	0,3	0,4	0,4	0,6	0,4
Животински или растителни мазнини и масла / Animal or vegetal fats and oils	17,4	22,3	29,2	50,6	39,0	35,9	42,2	45,7	75,7	107,0	81,2	102,3	123,2	138,3	126,0	111,0
Месни изделия / Meat products	3,2	6,0	6,3	6,5	7,6	6,9	5,1	5,6	11,5	19,7	24,3	29,3	37,0	42,2	50,5	48,7

Захар и захарни сладкарски изделия / Sugar and sweets	51,2	59,1	63,6	57,7	48,8	50,4	67,6	112,7	73,2	122,0	116,1	169,9	222,6	179,1	178,2	102,1
Какао и продукти от какао / Cacao and cacao products	11,9	12,3	18,2	28,6	34,0	31,1	35,8	41,7	55,7	77,1	75,7	102,2	107,6	100,8	122,4	153,6
Хранителни продукти от зърнени култури, брашно или нишесте / Food products from cereals, flour and starch	10,1	16,7	19,2	17,2	19,6	23,5	29,5	39,9	56,5	71,0	65,2	71,8	79,3	94,8	107,8	106,4
Хранителни продукти от зеленчуци, плодове или ядки / Food products from vegetables, fruit or nuts	13,5	15,4	17,6	21,9	31,7	30,2	39,2	47,3	77,5	94,3	99,1	84,1	94,7	96,6	102,2	110,8
Разни видове хранителни продукти / Different kinds of food products	19,8	29,6	34,5	33,5	39,5	49,3	59,9	70,7	89,2	106,8	105,5	102,9	107,2	121,1	131,9	139,6
Безалкохолни и алкохолни напитки, и оцет / Soft drinks and vinegar	15,6	17,9	16,3	20,0	19,7	26,7	33,9	44,7	97,9	116,6	97,2	104,9	131,0	145,8	160,1	166,3
Остатъци и отпадъци от хранителната промишленост / Wastes and rests from food industry	17,0	21,6	31,7	37,1	32,1	37,0	47,7	55,9	74,4	82,2	80,1	79,9	94,4	104,0	112,6	121,0
Тютюн и обработени заместители на тютюна / Tobacco and processed tobacco substitutes	32,8	32,5	32,6	33,5	23,3	33,5	18,1	24,1	82,9	126,9	146,9	149,1	153,9	179,2	201,3	183,2
Общо земеделски продукти / Total agricultural products	314,2	382,1	455,1	509,2	534,8	650,6	714,7	901,7	1317,1	1792,1	1743,9	1902,8	2261,9	2357,5	2450,5	2456,9

Източник: / Source: Eurostat, (<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>).

Балансът от търговията със селскостопански стоки през всички години на периода е положителен, с изключение на 2007 г., когато реколтата е рекордно ниска. Превишението на износа над вноса на селскостопански стоки през предпоследната година на периода – 2013, е рекорден – 1635,6 млн. евро.

Търговията със селскостопански стоки е от голямо значение за икономиката на страната, поради високия ѝ дял във външнотърговския оборот и при формирането на търговския баланс. Делът на аграрния внос и износ до 2007 г. е относително постоянен, но в годините на членство в ЕС нараства и през 2014 г. за износа достига 16,8%, а за вноса – 9,4% (фиг. 1, фиг. 2).

Селскостопански износ по стокови групи

В структурата на износа през първата година на периода най-голям дял имат следните продукти: тютюн и преработени тютюневи изделия – 16,09%; зърнено-житни – 15,04%, безалкохолни и алкохолни напитки, и оцет – 14,61%; семена от маслодайни култури – 12,95%; преработени зеленчуци, плодове и ядки – 6,62%; месо и карантии – 5,80%; млечни продукти, яйца и пчелен мед – 3,82%. Петнадесет години по-късно има известни промени в разпределението на дяловете: зърнено-житни – 24,96%; семена от маслодайни култури – 16,14%; тютюн и преработени тютюневи изделия – 10,05%; месо и карантии – 4,07%; млечни продукти, яйца и пчелен мед – 4,96%; преработени зеленчуци, плодове и ядки – 2,84%; безалкохолни и алкохолни напитки, и оцет – 2,99%. Значително са увеличили дела си в износа изделията от зърнено-житни, брашно и нишесте – от 1,26% на 4,89%; захар и захарни изделия – от 1,83% на 2,12%, животинските и растителните мазнини и масла – от 3,51% на 6,19% (табл. 2).

През 2014 г. три групи продукти дават 50% от селскостопанския износ – зърнено-житни, семена от маслодайни и тютюн. Силно пада делът на алкохолните и безалкохолните напитки. В сравнение с началото на периода в

износа на селскостопански стоки все по-голям дял заемат непреработените продукти.

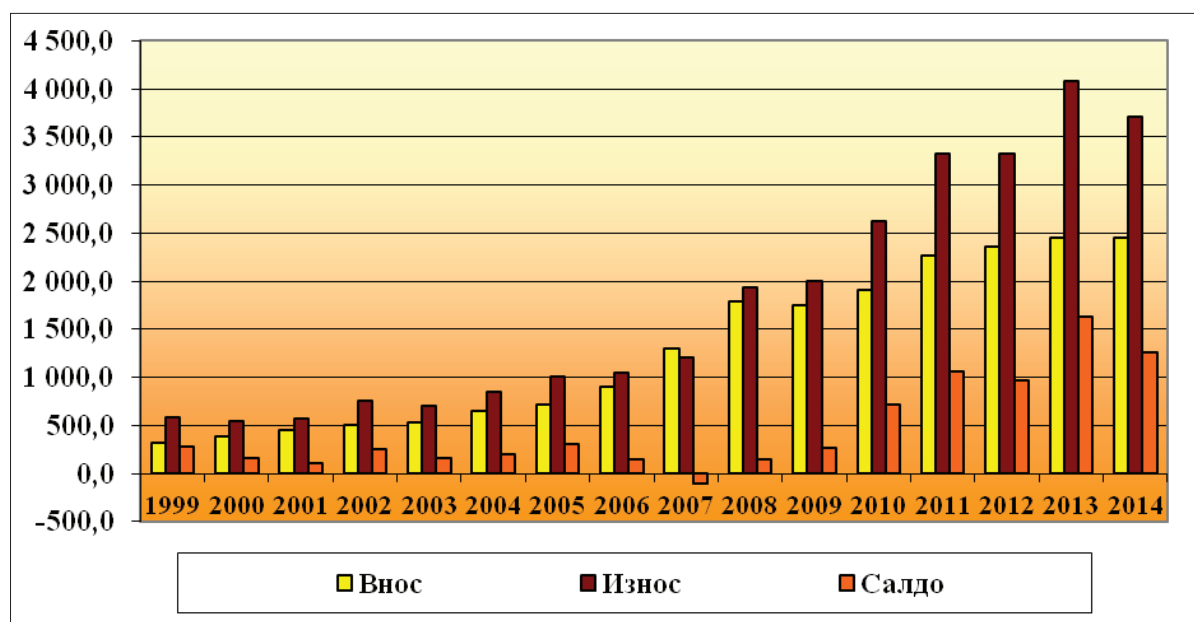
Преобладаването в износа на страната на непреработени продукти от само три стокови групи прави експорта силно зависим от конюнктурата на световните пазари.

Внос на селскостопански продукти по стокови групи

Вносът на селскостопански продукти е значително по-равномерно разделен между отделните стокови групи. През първата година на първо място по дял са захарта и захарните изделия – 16,30%, следвани от тютюна и тютюневите изделия – 10,44%; месо и карантии – 9,61%; разнообразни хранителни продукти – 6,30%, плодове и ядки – 5,76%; остатъци и отпадъци от хранителната индустрия – 4,96%; безалкохолни и алкохолни напитки, и оцет – 4,96%; преработени зеленчуци, плодове и ядки – 4,30%; кафе, чай и подправки – 4,11%; мляко и млечни изделия – 3,76%; маслини – 3,71%; какао и изделия от какао – 3,79%; изделия от зърнено-житни, брашно и нишесте – 3,21%.

За петнадесет години структурата на вноса на селскостопански стоки също се е променила. Най-голям е делът на месото и карантиите – 14,56%. Захарта и захарните изделия вече имат значително по-нисък дял – 4,16%, както тютюнът и тютюневите изделия – 7,46%. Силно се увеличава делът на млякото и млечните изделия – 8,01%. Следват безалкохолни и алкохолни напитки, и оцет – 6,77%; разнообразни хранителни продукти – 5,68%; животински и растителни мазнини, и масла – 4,52%; какао и какаови изделия – 6,25%; плодове и ядки – 4,51%; кафе, чай и подправки – 4,05%; остатъци и отпадъци от хранителната индустрия – 4,92%; изделия от зърнено-житни, брашно и нишесте – 4,33%; преработени зеленчуци, плодове и ядки – 5,68%; маслодайни семена и плодове – 4,23% (табл. 3).

Анализът на промените в структурата на вноса на селскостопански стоки показва, че е нараснал делът на основни продукти като месото и млякото, предимно за преработка, за

Фиг. 3. Търговия на Р България със селскостопански стоки, млн. евро

Fig. 3. Trade of Bulgaria with agricultural commodities, millions of EUR

Източник: / Source: Eurostat, (<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>).

сметка на производството им в страната. Намалява делът на захарта и захарните изделия, на тютюна и тютюневите изделия. Промени те произтичат от отварянето на българската икономика и особено интегрирането ѝ в европейската, както и от конкурентоспособността на отделните селскостопански продукти. Във вноса, в сравнение с износа, делът на високопреработените продукти е по-висок, но също така е увеличен и вносът на селскостопански суровини за преработка.

Износ и внос на селскостопански стоки по региони

Износ

В началото на анализирания период – през 1999 г., делът на износа за страните от ЕС (ЕС–15) вече достига 37,98% от целия износ на селскостопански стоки, от който: на Франция – 3,48%, на Германия – 8,97%, на Италия – 4,49%; този на страните, приети в ЕС през 2004 г., плюс Румъния – 6,91%, от който: на Унгария – 0,44%, на Полша – 2,56%, на страните от Западните Балкани – 7,88%, от който: на Хърватска – 0,06%, 2,43% на Сърбия и Черна гора. След петнадесет години,

през 2014 г., дяловете на съответните региони са както следва: ЕС–15 – 47,04%, от който: на Франция – 4,51%, Германия – 5,62%, Италия – 4,68%; ЕС–12 – 45,21%, от който на Гърция – 13,32%, Испания – 5,36%, Нидерландия – 4,19; на Западните Балкани – 3,64%, от който на Хърватска – 0,50%, на Сърбия и Черна гора – 1,00%.

Най-важният извод, който може да се направи от данните по-горе, е, че само за петнадесет години настъпват значими промени във външните пазари на български селскостопански стоки. През 1999 г. на пазарите на страни от ЕС–15, плюс новоприетите страни, през 2004 г. се изнасят 44,89% от експорта на селскостопански стоки, докато през 2014 г. делът на ЕС–27 е вече 70,73%. Ако към този дял се прибави и износът за страните от Западните Балкани, $\frac{3}{4}$ от експорта на български селскостопански стоки е към пазарите на страни – членки или асоциирани към ЕС (табл. 4).

Внос

През 1999 г. вносът от ЕС–15 представлява 35,04% от импорта на селскостопански стоки в България, в това число Франция – 3,60%, Германия – 5,60%, и Италия – 2,35%.

Таблица 4. Износ на селскостопански стоки по региони, млн. евро
Table 4. Agricultural commodities export per regions, millions of EUR

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Износ / Export	589,2	538,2	568,5	757,4	701,6	851,4	1 014,7	1 054,4	1 205,3	1 935,1	2 006,8	2 622,5	3 320,0	3 328,1	4 086,1	3 713,3
ЕС-15 / EU-15	223,8	178,5	217,6	335,2	292,5	325,2	398,3	458,8	476,6	693,1	1 005,1	1 190,9	1 659,3	1 709,8	2 013,2	1 746,9
от който: / including:																
- Франция / France	20,5	28,6	32,2	37,3	26,6	29,7	49,7	66,2	61,6	72,7	83,7	118,4	176,3	110,1	231,7	180,3
- Германия / Germany	52,8	48,3	50,5	51,3	73,0	68,4	64,0	74,6	83,4	100,9	122,5	147,2	188,1	165,2	192,9	209,9
- Италия / Italy	26,5	14,8	32,9	63,7	50,2	50,4	60,5	49,0	52,3	51,0	79,6	122,7	174,5	211,7	212,1	192,8
ЕС-12 / EU-12	208,1	163,8	201,5	317,0	264,0	297,8	373,9	437,6	453,7	666,4	970,9	1 142,4	1 592,0	1 644,7	1 934,6	1 678,9
от който: / including:																
- Гърция / Greece	30,9	31,1	42,4	46,1	55,4	76,1	84,0	87,8	161,0	233,3	271,8	314,3	429,1	476,6	542,3	494,6
- Испания / Spain	20,3	7,6	8,5	66,3	10,3	30,6	66,8	92,5	19,4	67,6	188,2	171,3	243,7	282,5	268,5	199,1
- Нидерландия / Netherlands	19,1	505,0	6,6	18,5	10,5	9,1	10,1	20,7	28,5	62,7	78,5	66,7	160,2	111,9	178,1	155,5
ЕС-25 / EU-25	257,5	218,2	259,2	381,3	353,1	390,8	472,1	530,9	584,1	800,1	1 121,2	1 333,5	1 835,2	1 910,7	2 251,3	1 968,9
Западни Балкани / West Balkans	46,3	51,3	53,3	63,4	55,4	63,8	70,0	99,8	88,1	116,3	97,3	104,9	137,4	145,8	140,3	135,1
от който: / including:																
- Хърватска / Croatia	1,3	0,8	1,4	5,9	8,4	19,0	26,6	22,2	17,0	13,5	10,8	12,6	13,3	15,1	10,5	18,9
- Сърбия и Черна гора / Serbia and Montenegro	14,3	23,8	24,4	29,2	26,6	20,2	23,5	27,7	21,3	21,1	18,1	19,8	23,8	33,0	38,6	33,0
ЕС-28 / EU-28				422,5	396,3	438,6	528,9	599,0	739,1	1 137,9	1 455,9	1 911,9	2 457,3	2 402,1	2 708,5	2 448,6
от който: / including:																
- Румъния / Romania	7,0	11,8	25,0	35,3	34,8	28,7	30,3	46,0	138,0	324,2	323,9	565,6	608,8	476,3	446,8	460,8
Други: / Others:																
- Турция / Turkey	43,8	30,7	18,4	36,9	65,0	78,7	117,7	68,1	121,5	212,4	156,2	232,4	279,0	165,8	242,7	210,9

Източник: / Source: Eurostat, (<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>).

Таблица 5. Внос на селскостопански стоки по региони, млн. евро
Table 5. Agricultural commodities import per regions, millions of EUR

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Износ / Export	314,2	382,1	455,1	509,2	534,8	650,6	714,7	901,7	1 317,1	1 792,1	1 743,9	1 902,8	2 261,9	2 357,5	2 450,5	2 456,9
ЕС-15 / EU-15	110,1	156,3	184,7	210,4	212,9	243,6	293,1	363,3	676,1	928,1	890,7	973,9	1 091,3	1 200,9	1 233,7	1 253,0
от който: / including:																
- Франция / France	11,8	23,8	28,0	29,7	28,7	34,1	31,1	40,1	64,0	76,0	61,8	81,7	101,3	132,9	121,6	127,6
- Германия / Germany	18,8	26,0	28,0	37,3	35,1	35,8	43,2	56,1	105,0	153,8	165,5	175,3	202,0	234,5	258,0	290,8
- Италия / Italy	7,4	10,1	12,9	13,6	18,1	20,5	31,5	41,7	65,3	85,1	73,4	74,8	90,9	93,7	93,2	104,6
ЕС-12 / EU-12	103,8	147,2	173,0	198,3	199,4	228,0	273,6	335,8	615,5	838,0	819,8	914,8	1 031,4	1 142,3	1 177,9	1 194,0
от който: / including:																
- Гърция / Greece	21,8	28,1	34,9	37,9	45,9	51,4	68,0	79,3	153,2	218,4	210,4	277,6	308,8	338,2	336,3	295,0
- Испания / Spain	5,1	6,7	6,3	7,7	12,1	17,4	18,3	19,1	34,2	61,3	79,3	66,0	81,8	90,7	98,7	107,5
- Нидерландия / Netherlands	19,9	20,5	25,4	32,0	24,8	29,8	39,4	52,3	117,8	150,1	135,0	146,1	145,8	130,4	155,1	160,2
ЕС-25 / EU-25	132,0	186,4	225,4	260,9	273,5	307,2	359,8	451,3	872,4	1 176,3	1 120,0	1 241,8	1 479,4	1 660,5	1 672,4	1 662,1
Западни Балкани / West Balkans	7,7	11,4	6,0	8,8	7,6	15,6	9,6	16,2	46,0	43,8	69,7	66,2	62,0	64,7	60,3	80,3
от който: / including:																
- Хърватска / Croatia	0,1	0,1	0,6	0,8	1,1	1,2	1,4	1,4	2,7	4,8	2,8	2,8	2,3	2,4	4,2	17,9
- Сърбия и Черна гора / Serbia and Montenegro	3,0	8,2	3,5	5,8	4,3	14,3	8,1	5,2	7,7	15,3	33,9	28,0	35,8	37,7	26,3	25,9
ЕС-28 / EU-28				268,5	286,4	330,5	392,5	496,8	993,6	1 363,5	1 312,6	1 506,8	1 823,6	1 970,4	1 981,8	1 994,7
от който: / including:																
- Румъния / Romania	6,0	8,8	7,6	6,8	11,8	22,1	31,3	44,1	118,5	182,4	189,8	262,2	342,0	307,5	305,2	314,7
Други / Others:																
- Турция / Turkey	15,1	16,2	19,1	25,3	31,0	41,4	36,8	35,5	66,5	93,3	128,0	80,5	69,0	66,6	84,3	85,9

Източник: / Source: Eurostat, (<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>).

Делът на вноса от страните, приети през 2004 г., е 8,88%, в т.ч. Унгария – 2,83%, и Полша – 2,36%, а на този от Западните Балкани – 2,45%, от който 0,95% от Сърбия и Черна гора.

Петнадесет години по-късно, през 2014 г., делът на ЕС–15 е вече 62,63%, в т.ч. на Франция – 4,30%, Германия – 9,22%, и Италия – 3,93%. През същата година вносът от ЕС–12 е 48,60 от общия, в т.ч. от Гърция – 12,01%, Испания – 4,38, и Нидерландия – 6,52%, а този от страните от Западните Балкани е 3,47%, от който за Хърватия – 0,73, и 1,05% от Сърбия и Черна гора.

Подобно на износа и вносът на селскостопански стоки в края на периода – 2014 г., е предимно от страните от ЕС–28 – 81,05%. Заедно с вноса от страните от Западните Балкани този дял достига 83,73%. Само за петнадесет години делът на страните – членки се е увеличил с близо 20 процентни пункта (табл. 5).

В заключение може да се направи изводът, че в края на първото десетилетие на XXI век повече от $\frac{3}{4}$ от външнотърговския оборот на България със селскостопански стоки се реализира със страните от ЕС.

ЛИТЕРАТУРА

Портер, М. 2004. Конкурентното предимство на нациите. С.

Симова, А. 2000. Квантифициране на ефекта от либерализирането на вноса на аграрни продукти в България, дисертация.

Славова, Я., М. Атанасова, Ц. Ковачева, Н. Котева, Хр. Башев, М. Младенова, Н. Маламова, И. Петрова, Кр. Кънева, Д. Митова, Б. Иванов, В. Мицов, Д. Панталеева. 2011. Конкурентни възможности на аграрния сектор. С.

Gorton, M., S. Davidova, T. Ratinger. 2000. The competitiveness of agriculture in Bulgaria and the Czech Republic vis-à-vis the European Union”, *Comparative Economic Studies*, Vol. 42, № 1, pp. 59-86

Latruffe, L. 2011. Competitiveness, Productivity and Efficiency in the Agriculture and Agri-food Sector, OECD.

МЗХ, Аграрен доклад, 1998–2010.

НСИ, Статистически годишник, 1995–2014.

Eurostat, (<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>).

Foreign Trade Turnover of Agricultural Commodities

R. POPOV

Institute of Agricultural Economics – Sofia

(Summary)

The article reveals the main development trends of agricultural foreign trade strategy of Bulgaria at the beginning of 21st century. For fifteen years, even taking consideration of the inflation, the trade increase is considerable. This development is indicative for the integration of Bulgarian agriculture in the world one and primary, in the European economy. The foreign trade regime stabilization through the abolition of the frequent changes of activity conditions, the WTO membership of the country from 1996 and particularly the agreement for accession to the European Community and the full EU membership from 2007 are political events created the development framework for agricultural export and import.

The balance from the trade with agricultural commodities in all years of the period is positive, excluding 2007, when the harvest is extremely low. The excess of the export over the import of agricultural commodities in the penultimate year of the period – 2013 is a record – 1635.6 millions of EUR. The trade with agricultural commodities has big importance for the country economy, due to its high share in the foreign trade turnover and for the trade balance formation. The share of agricultural import and export until 2007 is relatively constant, but it increases in the period of EU membership and in 2014 it reaches 16.8% for the exportation and 9.4% for the importation.

In 2014 three products groups realize 50% of agricultural export – cereals, oilseeds and tobacco. The share of alcoholic and soft drinks decreases sharply. In comparison to the beginning of the period, the non-processed products occupy increasingly big share of the agricultural exportation. The analysis of structural changes of agricultural commodities import shows that the share of main products as meat and milk has increased, for processing predominantly, as opposed to their production in the country. The share of processed products in the imports is higher than in the exports, but the importation of agricultural raw products for processing also has increased.

At the end of first 15 years of 21-st century more than $\frac{3}{4}$ of the foreign trade turnover of Bulgaria with agricultural goods was realized with the EU countries.

Key words: foreign trade turnover, export, import, balance